

**Katarzyna Grysińska-Jarmuła,
Teresa Maresz**

Dobre i złe sąsiedztwa. Obce – nasze – inne

Bydgoszcz, 11-12 maja 2017 r.

sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej

W dniach 11 i 12 maja mijającego roku już po raz trzeci odbyła się w Bydgoszczy międzynarodowa konferencja naukowa dotycząca tzw. „dobrego i złego sąsiedztwa”. Inicjatorami i organizatorami konferencji byli adiunkci Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy: dr Katarzyna Grysińska-Jarmuła oraz dr Teresa Maresz. Tegoroczne spotkanie było ostatnim, zamykającym cykl konferencji pod tytułem *Dobre i złe sąsiedztwa*¹, które w kolejnych odsłonach poświęcone były innemu wątkowi związanemu z zagadnieniem kontaktów sąsiedzkich. *Obce – nasze – inne*, to podtytuł wspomnianego dwudniowego spotkania, podczas którego uwaga referentów została skupiona za zagadnieniami związanych z funkcjonowaniem różnych społeczności w kontekście ich relacji oraz wzajemnego postrzegania się. Uczestnicy konferencji poszukiwali odpowiedzi m.in. na pytania: kiedy tenże obcy, tudzież nowy, staje się nasz, kiedy jest już swój, a kiedy nadal inny, jakie czynniki mają na to wpływ?

Konferencję honorowym patronatem objął Rektor Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, prof. dr hab. Jacek Woźny, Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego Piotr Calbecki oraz Prezydent Miasta Bydgoszczy Rafał Bruski. W Komitecie Naukowym z ramienia UKW zasiadali prof. dr hab. Albert Kotowski, dr hab. Zdzisław Biegański, prof. UKW, dr hab. Marek Zieliński, prof. UKW. Obrady odbywały się w Bibliotece Uniwersyteckiej przy ul. Karola Szymanowskiego 3. Uczestników konferencji powitali: Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego prof. dr hab. Jacek Woźny, Prodziekan ds. Nauki i Współpracy prof. dr hab. Jacek Maciejewski oraz Dyrektor Instytutu Historii Stosunków Międzynarodowych dr hab. Marek Zieliński, prof. UKW.

¹ Oficjalna strona konferencji „Dobre i złe sąsiedztwa”: <http://dobreizlesasiedztwa.jarmtech.pl/>.

W konferencji wzięło udział 53 referentów, w tym 27 z zagranicy – z Rosji, Ukrainy, Litwy, Białorusi, Słowacji, Niemiec i Serbii. Polska reprezentowana była przez naukowców z 10 ośrodków naukowych (m.in. z Wrocławia, Warszawy, Opola, Krakowa, Poznania, Pułtuska, Gostycyna, Tucholi i rodzimej Bydgoszczy).

Obrady plenarne zainaugurował wykład prof. dr hab. Siergieja Małowiczko (Państwowy Humanistyczno-Technologiczny Uniwersytet Obwodu Moskiewskiego) i doc. dr Mariny Rumiancewej (Państwowy Uniwersytet Badawczy „Wyższa Szkoła Ekonomii”), w którym autorzy wskazali na zależności między społecznym nastawieniem historiografii a nauką historyczną. Następnie prof. dr hab. Grażyna Pańko z Uniwersytetu Wrocławskiego przedstawiła refleksje nad funkcjonującymi w przeszłości i obecnie stereotypami o szerokokorozumianych sąsiadach. Przygotowane referaty ujęto w dziewięć sekcji tematycznych: *Relacje sąsiedzkie oczyma kronikarzy i dziejopisarzy, Polska i jej sąsiedzi, Sąsiedzi i obcy, Sąsiedzkie stosunki na tle religijnym, Sąsiedztwo w mieście, Skonfliktowani sąsiedzi, Relacje sąsiedzkie a kształtowanie tożsamości, Edukacja na rzecz relacji dobrosąsiedzkich, Współpraca kulturalna*. Obrady w sekcjach odbywały się w dwóch paralelnych panelach.

W środowisko dziejopisarzy i postrzegania przez nich relacji dobrosąsiedzkich wprowadził słuchaczy mgr Roman Kazakow (Państwowy Uniwersytet Badawczy „Wyższa Szkoła Ekonomii”, Moskwa) prezentując obraz Polski i Polaków, który jawił się w utworach N.M. Karamzina. Natomiast o współdziałaniu prowincjonalnych dziejopisarzy i stołecznych historyków pod koniec XIX i na początku XX wieku opowiedziała mgr Nadieżda Niekrasowa (Państwowy Uniwersytet Badawczy „Wyższa Szkoła Ekonomii”, Moskwa). Na ciekawe aspekty korespondencji prowadzonej przez carycę Katarzynę II z filozofem Wolterem w swoim wystąpieniu zwróciła uwagę dr Maria Igoriewna Niskowskaja (Rosyjska Akademia Nauk). Postawy rosyjskich i polskich intelektualistów wobec angielskiej ideologii liberalnej w latach 50. i 60. XIX wieku omówiła doc. dr hab. Marina Romanowa (Państwowy Uniwersytet Pacyfik, Chabarowsk). Ostatni z referentów w tej części dr hab. Grzegorz Bachanek (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) skupił się na ukazaniu problematyki sąsiedztwa w kulturze XIX wieku. Przedmiotem swoich badań uczynił pamiętniki Ewy Felińskiej.

W kolejnej części obrad, tym razem poświęconej Polsce i jej sąsiadom, jako pierwsza głos zabrała prof. dr hab. Tatiana Litwinowa (Dniepropietrowski Uniwersytet Państwowy) prezentując obraz Polaków postrzeganych przez pryzmat tożsamości elity ukraińskiej w połowie XIX wieku. Następnie obraz Rosji i Rosjan w publicystyce i pracach naukowych Theodora Schiemanna przedstawił

dr hab. Andrzej Topij z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Z kolei prof. dr hab. Andrzej Skrzypek (Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztora, Pultusk) mówił o postrzeganiu Rosjan przez Polaków i Polaków przez Rosjan. W czasy terroru stalinowskiego i denacjonalizacji, mającej miejsce w latach 30. XX wieku w ZSRR, przeniosła słuchaczy swoim wystąpieniem dr Oksana Tarapon (Państwowy Perejasławsko-Chmielnicki Uniwersytet Pedagogiczny im. Grigorija Skoworody), która przeanalizowała ówczesne położenie Ukraińców, Polaków i Niemców. Obraz sąsiednich narodów w białoruskiej tradycji historiograficznej w XX wieku i na początku XXI wieku przedstawił prof. dr hab. Dmitrij Kariew (Państwowy Grodzieński Uniwersytet im. Janka Kupały). Sekcję zakończyło wystąpienie dr. Arūnasa Vyšniauskasa (Litewska Akademia Wojskowa im. gen. Jonasa Žemaitisa, Wilno), który przybliżył uczestnikom konferencji kartograficzne aspekty niemiecko-sowieckiego traktatu o granicach i przyjaźni z 28 września 1939 roku.

Po przerwie obiadowej w pierwszym panelu kolejne wystąpienia skupiły się wokół pytania: Sąsiedzi czy obcy? Jako pierwszy głos zabrał dr Waldemar Hanasz (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz), który skoncentrował się na przemianach kulturowych zachodzących w społeczeństwie amerykańskim w ciągu ostatnich 50 lat, w szczególności wskazując na systematyczne słabnięcie więzi społecznych we wspólnotach miejskich i podmiejskich. O koncepcjach i doświadczeniach Słowaków i Czechów w XX i XXI wieku w kontekście ich funkcjonowania pomiędzy Niemcami a Rosją mówił prof. dr Vladimír Gonč (Słowacka Akademia Nauk, Bratysława). Z kolei problematykę uchodźców w Niemczech po wrześniu 2015 roku i związanych z tym problemów przybliżył prof. dr hab. Arkadiusz Stempin (Uniwersytet Alberta Ludwika, Fryburg Bryzgowijski, Wyższa Szkoła Europejska im. Józefa Tischnera, Kraków). Kolejny z referatów także oscylował wokół tematyki niemieckiej, bowiem dr Joanna Trajman (Uniwersytet Wrocławski) przybliżyła działania Rity Süßmuth na rzecz kobiet, osób chorych na AIDS oraz imigrantów. Relacje pomiędzy uwięzionymi a strażnikami obozów na północy Komi w latach 1930-1950 scharakteryzował mgr Anton Niskowskij (Rosyjska Akademia Nauk, Oddział Uralski, Syktywkar). Na zakończenie tego panelu prof. dr hab. Rustam Begeulow (Karaczajewo-Czerkieski Uniwersytet Państwowy im. U.D. Alijewa, Karaczajewsk) na przykładzie dwóch społeczności: Czerkiesów i Karaczajewo-Balkarów ukazał właściwości międzyetnicznego współistnienia i związane z nim stereotypy.

W równoległym odbywającym się panelu pierwsze siedem referatów dotyczyło sąsiedztwa i religii oraz wzajemnych zależności i powiązań między nimi. Mgr Patrycja Kudzin (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz) przeanalizowała relacje rzymsko-żydowskie w I wieku n.e., z kolei dr Dmitrij Dobrowolski

(Państwowy Uniwersytet Badawczy „Wyższa Szkoła Ekonomii”, Moskwa) ukazał obraz kościoła katolickiego w utworze *Georgija metropolity kijowskiego spór z Łaciną*. Z kolei postrzeganie prawosławnego Wschodu oczyma rosyjskich pielgrzymów i podróżników XVII wieku przybliżyła doc. dr hab. Ludmiła Borisowna Sukina (Państwowy Moskiewski Uniwersytet Humanistyczny). Dr Marek Sass (Zespół Szkół im. Jana Pawła II, Gostycyn) na przykładzie kultu św. Rozalii omówił kwestię religijności jako czynnika integrującego społeczność lokalną. Sytuacja ludności niemieckiej wyznania mojżeszowego w dwudziestoleciu międzywojennym w Poznaniu był przedmiotem rozważań podjętych przez mgr Izabellę Kopczyńską (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań), a przypadek starowierców z Suwalszczyzny omówił dr Stefan Pastuszewski (Towarzystwo Inicjatyw Kulturalnych, Bydgoszcz). Na zakończenie tej części obrad mgr Sergiusz Anoszko (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa) pokazał jak wspólna historia dzieli prawosławnych i muzułmanów na Cyprze.

Po krótkiej przerwie kontekst religijny zastąpiony został miejskim. Dr Anetta Głowacka-Penczyńska (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz) w oparciu o księgi sądowe scharakteryzowała relacje sąsiedzkie w małych miastach wielkopolskich w XVII wieku. O środowisku miejskim jako czynniku kształtowania relacji sąsiedzkich mówiła dr Olga Morowa (Państwowy Humanistyczno-Technologiczny Uniwersytet Obwodu Moskiewskiego). Kolejna prelegentka – mgr Friederike Partzsch-Szankowska (Uniwersytet Fryderyka Wilhelma, Bonn) skupił się na ukazaniu Drezna jako miasta funkcjonującego między tzw. kulturą wysoką i nienawiścią wobec obcych. Akcent polski pojawił się w wystąpieniu mgr Pauliny Wichniewicz (Uniwersytet Warszawski), która przeanalizowała relacje międzysąsiedzkie w polskiej miejscowości Ćelinovac w Bośni i Hercegowinie.

Zagadnienie konfliktu zdominowało kolejnych pięć referatów. Na początek dr Dariusz Spychała (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz) przeanalizował stosunki germańsko-rzymskie w IV i V wieku po Chrystusie. W tematykę konfliktu, ale jednocześnie naszego regionu, przeniosło zebranych wystąpienie mgr Sebastiana Matthesa (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz), który ukazał obraz stosunków sąsiedzkich na przykładzie losów przedstawicieli społeczności kosznajderskiej. Z kolei o konfliktach, które zaistniały w bractwach strzeleckich w Wielkopolsce i na Pomorzu w II Rzeczypospolitej mówił dr Paweł Redlarski (Miejska Biblioteka Publiczna im. Aleksandra Janty-Polczyńskiego, Tuchola). Znacznie bardziej międzynarodowy wymiar miało wystąpienie prof. dr. hab. Aleksandra Wabiszczewicza (Uniwersytet Państwowy im. A.S. Puszkina, Brześć), który scharakteryzował stosunki etniczno-kulturowe na ziemiach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej w latach 1921–1939. Na zakończenie tej

części mgr Wojciech Miklaszewski (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz) przedstawił garść wspomnień na temat spraw narodowościowych i wyznaniowych Henryka (Haima Joela) Jedwabia.

Na zakończenie przedstawione zostały trzy referaty ukazujące, w jaki sposób relacje sąsiedzkie mogą wpływać na kształtowanie się tożsamości. Doc. dr Elena Kolybienko (Państwowy Perejasławsko-Chmielnicki Uniwersytet Pedagogiczny, Perejasław-Chmielnicki) przywołała postać Włodzimierza Wsiewołodicza i jego «plemie» potomków Monomacha w kontekście walki o kijowską «przynależność», zaś prof. dr Aleksander Kolybienko i mgr Aleksander Priadko (Narodowy Rezerwat Historyczno-Etnograficzny „Perejasław”, Perejasław-Chmielnicki) w swoim wystąpieniu poruszyli problem chrystianizacji Turków perejasławskich wykazując jak «poganie» stopniowo stawali się swoimi. Na zakończenie prof. dr hab. Oleg Żurba (Dniepropietrowski Uniwersytet Państwowy) wskazał na działalność Kijowskiej Komisji Opracowywania Akt Dawnych (1843-1921) i jej udział w dokumentowaniu i wpływ na formowanie narodowej tożsamości.

W drugim dniu obrad istotnym elementem była tematyka edukacji na rzecz relacji dobrosąsiedzkich. Na początek mgr Eliza Stehr (Reński Uniwersytet Fryderyka Wilhelma, Bonn) omówiła funkcjonowanie niemieckojęzycznego Gimnazjum im. Kanta w Lesznie, które, jako placówka oświatowa nadal funkcjonowało w dwudziestoleciu międzywojennym. O konfliktach narodowościowych, które nurtowały powojenną szkołę na Ziemiach Odzyskanych mówiła dr Barbara Techmańska (Uniwersytet Wrocławski). Na zależności powstające pomiędzy kształtowaniem rosyjskiej narodowej i obywatelskiej tożsamości młodych ludzi a przygotowaniem nauczycieli historii na Uniwersytecie Pedagogicznym wskazał prof. dr hab. Jewgienij Wiazemskij (Moskiewski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny). Kolejne referaty oscylowały wokół analizy podręczników szkolnych. Dr Teresa Maresz (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz) wskazała na miejsce i rolę jaką odgrywa szkolny podręcznik historii w kształtowaniu międzynarodowych relacji sąsiedzkich, zaś prof. dr hab. Olga Juriewna Strelowa (Chabarowski Krajowy Instytut Rozwoju Kształcenia) przedstawiła obraz Polski, który jawi się w nowych rosyjskich podręcznikach do historii powszechnej. Konkretnym zagadnieniem związanym z sąsiedztwem polsko-ukraińskim zajął się mgr Wojciech Micygała (Uniwersytet Jagielloński), który podjął próbę przeanalizowania obrazu powstania Bogdana Chmielnickiego w polskiej i ukraińskiej przestrzeni szkolnej. Z kolei dr hab. Marek Białokur (Uniwersytet Opolski) starał się wyjaśnić przyczyny, dlaczego wątek tematyczny *Swojskość i obcość* nie cieszy się popularnością na lekcjach *Historii i społeczeństwa. Dziedzictwo epok?*. Kilka uwag na temat percepcji wiedzy historycznej przez uczniów przedstawiła

dr Tatiana Osinina (Państwowy Humanistyczno-Technologiczny Uniwersytet Obwodu Moskiewskiego, Oriechowo-Zujewo). Na zakończenie dr Natalia Marzenko (Biblioteka Narodowa Ukrainy im. W.I. Wiernadskiego, Kijów) pokazała jak wyglądała transformacja panteonu w książkach biograficznych dla dzieci na Ukrainie w ciągu ostatnich stu lat.

Na odbywającym się równolegle panelu referenci skupili się na kontekście kulturalnym relacji sąsiedzkich. Dr Kamila Kłudkiewicz (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań) zadając pytanie: *Nasze, czyli czyje?* ukazała obraz wielkopolskich zabytków jaki jawił się w oczach miejscowych Polaków i Niemców na przełomie XIX i XX wieku. Kolejna prelegentka dr Agnieszka Wysocka (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz) zajęła się kompleksem budynków szkolnych dla mniejszości niemieckiej, które powstały po 1920 roku w Bydgoszczy jako przykład tzw. heimatstil. W kręgu spraw bydgoskich znajdował się także referat dr Katarzyny Grysińskiej-Jarmuły (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz), która mówiła o funkcjonowaniu poniemieckich pomników w świadomości bydgoszczan w dwudziestoleciu międzywojennym. Dr Jasmina Milanović (Instytut Historii Współczesnej, Belgrad) w oparciu o Wystawę Jugosłowiańską w latach 1904-1912 zorganizowaną w Belgradzie przeanalizowała aspekty współpracy kulturalnej. Na zakończenie dr hab. Zdzisław Biegański, prof. UKW (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz) wygłosił referat na temat powojennej polsko-rumuńskiej współpracy filmowej.

Każda z sekcji kończyła się dyskusją. Językiem konferencyjnym był język polski, rosyjski, niemiecki oraz angielski. Obrady przyczyniły się do wymiany poglądów, a także spotkały się z zainteresowaniem młodzieży akademickiej, chętnie przysłuchującej się dyspacie nad problemami, które również współcześnie ich dotyczą.

Konferencja, która odbyła się w maju w Bydgoszczy, była trzecim i ostatnim międzynarodowym spotkaniem naukowców w ramach podjętego programu badawczego *Dobre i złe sąsiedztwa*. Liczny udział naukowców z kraju i zagranicy we wszystkich trzech edycjach pokazał, iż tematyka ta z jednej strony cieszy się dużym zainteresowaniem badawczym przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych, a z drugiej zaś – wielość obszarów i zjawisk czekających jeszcze na dogłębne przebadanie.